

fit, ut perinde agere judicemini, ac si patribus vestris cooperaremini, aut in gloriam eorum edificaretis: «Videremini siquidem, ait Enthyimus, in honorem eorum qui occisi sunt ornare monumenta, et ad accusationem patrum vestrorum predicta facere, nisi homicidium eorum imitaremini.»

Vers. 49. — PROPTEREA, quia consentiebant illi operibus patrum suorum, quia approbabant tam reipsam quam affectu cædes prophetarum à patribus suis perpetratas; utque hoc declararet: ET, etiam, SAPIENTIA DEI, id est, Jesus dixit, prædixit; inter cæteras comminationes et hanc addidit, dum scribis et Pharisæis sua vitia intrepide constanterque aperiret. Prima hæc verba sunt evangelistæ, quibus Jesum vocat sapientiam Dei, ut mentes lectorum attollat ad considerationem dignitatis Jesu, omnium futurorum præscii et sapientissimi dispositoris, ne has exprobrationes et comminationes temere in scribas et Pharisæos hostes suos effutuisse putaretur à quoquam. Est autem Jesus sapientia Dei, secundum divinam quidem naturam, quia Verbum Dei est, Joan. 1, v. 1; Verbum autem sapientia est; Verbum seu sapientia est, ex Deo procedens; ut verbum seu cogitatio hominis ex mente: secundum humanam verò naturam, quia in ipso omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi sunt, quod docet Apostolus Colos., v. 5.

AD ILLUS, legisperitos et Pharisæos cæterosque Judæos. Mutatio personæ quam evangelista fecit; nam sapientia ipsa dixit, ad vos, quod ex Matthæo clarum est, nisi forte his istud dixerit.

PROPHETAS. Congruit prophete nomen generalis hic accipere quam secundum Matthæum, ita ut et scribas complectatur; scilicet, non pro his tantum qui futura prædicant, sed et pro his omnibus qui voluntatis divine sunt interpretes.

APOSTOLOS, legatos et præcones variis efficacibusque Spiritus sancti donis instructos. *Observare eorum licet licet*, quod notat Hieronymus, *varia esse dona discipulorum Christi*, juxta Apostolum, 1 Cor. 12, inter celestes præcones eminerunt apostoli, qui, quod Hilarius ait, *et de futurorum revelatione prophete, et de Christi agnitione sapientes, et de legis intelligentiâ scribæ fuerunt*. Ex his Joannes prophetam se declaravit Apocalypsi, sapientem Epistolis, scribam doctissimum Evangelio, que scripta reliquit. Præter apostolos plures alii nominantur prophete et doctores seu scribæ. Act. 15, v. 1: *Erant autem in Ecclesiâ que erat Antiochia, prophete et doctores, in quibus Barnabas, et Simon qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen qui erat Herodis Tetrarche collactaneus, et Saulus*. Rursus Act. 11, v. 27, 28, inter cæteros prophetas Jerosolymis Antiochiam profectos nominatur *Agabus, qui prædixit famem futuram sub Claudio*, quemadmodum et Act. 21, v. 40, 41, prædixit captivitatem Pauli, quam etiam per omnes civitates sibi prænuntiari Paulus ipse testatur Act. 20, v. 25. Denique Act. 6, v. 10, describitur Stephanus hujusmodi, cujus sapientiæ non poterant resistere adversarii plurimi numero eum eo dispu-

tantes. Quod autem hos misit Christus, fecit ut extremum tentaret an nequiret Judæos ad salutem adducere, quod verò varios misit, valuit ad amplificationem gratiæ ejus. Sed dicat aliquis, videri non mittendos fuisse servos alios, postquam Dominus ipse venerat nec quidquam profecerat; nam et Christo occiso, implicitam fuisse malitiæ mensuram. Respondeo, Christi ejusque apostolorum cæterorumque præconum Evangelii missionem ad Judæos non nisi unam censeri: nam ut Christus parens se ipsum obtulit, ita discipuli postea non nisi Christum ipsum prædicaverunt. Non absolvit munus suum Christus antequam mortuus esset et resurrexisset, morte et resurrectione suâ perfecti quod erat Redemptoris Salvatorisque mundi: à morte igitur resurrectioneque suâ, per alios peraxit salutem offerre Judæis, quod jam non decebat per ipsum fieri. Mortem, quam ipse indignè passus fuerat ab eis, cujus ipsi sacrilegè erant auctores et rei tenebantur obstrictissimè, offerri ipsis jussi in redemptionem peccatorum, etiam ejus peccati quo mortem ipsi intulerant, considerans non tam quod ab ipsis quam quod pro ipsis et pro mundo universo à peccatis salvando mortuus esset; nec simpliciter offerri jussit, sed exhibitio et efficaciter instructio omnium maximo resurrectionis suæ signo, quod mortalis promiserat (meminisse oportet signi *Jona Prophete*, promissi supra), instructio, inquam, per servos suos evidentur mutatos in viros alios et efficacissimos Spiritus sancti donis ac virtutibus instructos: quos illi cum interfecerant et repulerant non minus quam mortalem Christum, convincerent desperatissimè Christum repulisse et summum obduratè impietatis gradum attingisse, Christo et in se et in suis occiso ac repulso.

ET EX ILLIS, sed ex illis, scilicet quosdam. Non tantum non recipiant eos, verum etiam quosdam eorum. OCCIDENT; hujus exemplum fuit, in primis Stephanus protomartyr, quem illi lapidaverunt, Act. 7, v. 58; deinde Jacobus uterque, major, quem decollavit Herodes Agrippa, applaudentibus Judæis, Act. 12, v. 2, minor, quem è summo templo precipitârunt illi, et fullonis fuste peremerunt, Eusebius, lib. 2 Historiæ, cap. 25. Quosdam etiam

PERSEQUENTUR. Interpres legit *διεζωονεν*. At *διεζωονεν*, quod est in plerisque libris, nullò *ἐπιτακτικῶς* est, q. d., ita insectabantur ut tandem expellant injuriis suis.

Vers. 50. — UT INQUIRATUR, ut exquiratur aut requiratur, quo modo veritè versus proximo; ita ut requirendus sit sanctus, ita ut ratio reopendens et pœnæ exigendæ sint sanguinis. Vindicta debita effusioni omnis sanguinis, ultio promerita omni effusione sanguinis. Hebraicum dicendi genus, *ut veniet super vos omnis sanguis*, pro, ut in vestrum caput redundet, in vos recidat omnis sanguis, ut rei sui omnis sanguis, ut vindicta de vobis sumatur pro omni sanguine. Similis phrasit 2 Reg. 1, v. 16; 5 Reg. 2, v. 32, 53. Hinc opponitur illa phrasit, quâ anoveri dicitur sanguis innocens ab aliquo, 5 Reg. 2, v. 51.

OMNIUM PROPHE TARUM, qui Dei nomine populum ad

poenitentiam invitaverunt. Generaliter hic accipiendum esse prophete nomen, docent versus proxime præcedens et sequens.

QUI EFFUSUS EST, Gr.: *qui effunditur*, præsens pro præterito: omnis qui injustè effusus est à quibuscumque majorum vestrorum, non solum is quem vos manibus vestris effudistis et effunditis propediem, non solum, inquam, sanguis meus legatorumque ac præconum eorum, verum etiam ob meum et istorum sanguinem omnis sanguis sanctorum superiorum ætatum.

A CONSTITUTIONE, à creatione mundi, à primâ rerum origine.

A GENERATIONE ISTA, ab hominibus hujus generationis sive ætatis. Referenda est hæc particula ad verbum *inquiratur*, non ad *effusus est*.

Vers. 51. — ABEL. Fuit Abel propheta, qui clariore rerum divinarum, ac præsertim venturi Salvatoris, cognitione à Deo et patre Adamo acceptâ, sacrificio quod obtulit mortem Christi præfiguravit, et sermonibus suis cum vite innocentè conjunctis, familiam patris sui ad Deum colendum et amandum provocavit.

ZACHARIE patris Joannis Baptistæ; qui et ipse propheta fuit, edio vaticinio, quod sup. 1, v. 67, et deinceps recitatur, qui non ita pridem perit, è vita sublatus est, interfectus est.

EDEM, domum. Solum templum interius, complectens sanctum et sanctum sanctorum, domus formam præ se ferebat ut pote solum tecto coopertum. Cæterum hujusmodi periphrasi loci Salvator hic utitur, *inter templum et eadem*, ut saviliam amplifiet eorum qui nec loci sanctitate absterriti fuerint à cæde justit. Vesana nimirum rabies, quam altaris et templi conspectus sedare non potuit, quin sacrum locum nefando homicidio foedaret. Porrò quod locus iste intelligendus sit de Zachariâ patre Joannis Baptistæ, fuisse olim celebrem opinionem Græcorum, multis testimoniis docet Baronius Annalium tomo primo; et quamquam Chrysostomi schola loquatur ambigè, varias afferens opiniones, in hanc tamen magis inclinat. Cæterum de causâ occisionis hujus Zachariæ, non perinde inter se conveniunt Græci. Plerique eam afferunt causam, quod Mariam, postquam Jesum peperisset, statuerit in loco virginibus ad orandum deputato, afferens eam virginitate illibatâ peperisse Christum. Atqui non est verisimile Deipare virginitatem divulgatam fuisse quandiu convivebat illa marito Josepho, quem probabile est vixisse donec Jesus adolevisset in virum: minus etiam verisimile est prolapsum fuisse quis esset Christus aut ejus mater, ante tempus ostensionis Christi ad Israel. Petrus, Alexandrinus episcopus et martyr, citatus à Baronio, et Græcus quidam expositor à Catena Thomæ et Richelli Commentariis Lucam enarrantibus, eam dant causam, quod cum, Christo nato, inter cæteros infantes, jusset Herodes et filium hujus in ejus nativitate non ita pridem admiranda acciderant, *dimulgata per omnia montana Judææ*, Luc. 1, v. 65) interfici, ille subtraectum et in erenum à matre Elizabeth deportatum prodere noluerit. Id

quod ita fit verisimile, Baronio expositor, ut credam etiam verum fuisse, quod Hieronymus hanc sententiam recitans nec probans ait, *quod propterea occisus sit, quia Saluatoris prædicari advenum*. Quis enim dubitet, quin promissum Christum, verè, ut fama erat, advenisse prædicaverit, et ut Christi Regis ac Redemptoris persecutores redarguerit, eos qui ipsius filium cæterosque innocentes perelios ad necem quærebant? Quanam verò Herodes alienigena occidi jussit hunc Zachariam; Judæi tamen, non dubium, Herodis ministri, eum occiderunt, non dubium, Herodis ministri, eum occiderunt, favebant et consentientibus aliquibus scribarum, Pharisæorum et sacerdotum, absque quibus non facile patuisset violentia locus in templo: tametsi et Herodes non ut alienus hic habendus sit, cooptatus in populum Israel. Mens itaque Jesu hoc loco fuit, nominare primum et ultimum justum, à populo, *super quem invocatum est nomen Domini*, non tamen manibus eorum quos alloquebatur aut aequalium, interfectum, omnesque simul his duobus extremis concludere. Sed quare igitur, loco patris, non nominavit filium, Joannem Baptistam, qui diù post patrem interfectus fuerat? Respondet Origenes, quia manifesta est res, quod scribæ et Pharisæi non occiderunt Joannem, sed Herodes. Atqui è contra, manifesta est res quod scribæ et Pharisæi cum Herode Joannem occiderunt. Quare cum vellet nominare Jesus primum et ultimum non ab his quos alloquebatur aut eorum aequalibus occisum, Joannem ultimum nominare non debuit, quem illi quos alloquebatur aut eorum aequales à biennio plus minus occiderant. Nec Herodes iste tetrarcha à Judæis separandus est, quippe qui non proselytus solum fuerit ut pater, sed et natus Judæus tam religione quam patriâ. Joannem igitur voluit Jesus secum et cum apostolis ac discipulis suis intelligi, quos suis manibus occiderunt Judæi suæ ætatis; nam et congruebat malitiæ absolutæ, regem cum suis, non tantum pedisequis, verum etiam præcursore, è medio auferre. Jam ut intelligatur, quomodo futurum prædicat Jesus, ut de Judæis suæ ætatis vindicta capiatu cædis omnium justorum, non eorum tantum quos ipsi suis manibus interemerant, Christi, inquam, ejusque comitum, verum etiam omnium à majoribus ipsorum à condito mundo interfectorum, à primo ad ultimum usque, considerare oportet, quod ab initio mundi, postquam peccaverat Adam, Deus, relictiis plerisque omnibus hominibus, adæque universo propemodum mundo, *ut ingrederentur vias suas*, unam sententiam aliquam semper elegerit familiam, cui sui cognitionem et cultum dediderit: hujusmodi fuit prima familia Adæ; quâ distractâ in varias familias, successit familia Seth, deinde Enos, Gen. 4, v. 26; demùm tempore diluvii familia Noë; à diluvio Sem, postea Heber, Abraham, Isaac, tandem Jacob, cujus familia etiam distracta in varias, adæque in duodecim distincta, tota permansit cultrix veri Dei, et excreta in populum innumerabilem leges Dei colendi recteque vivendi à Deo ipso accepti: qui populus ad

ipsa usque tempora Jesu Christi perduravit, Deo illum regente et protegente adversus reliquos omnes totius mundi incredulas gentes. Hac successio est populi Dei ab ore condito, censeturque unus *populus super quem invocatum fuit nomen Domini*. In hoc populo reperiri semper fuit viros justos, qui ceteros ad justitiam colendam tum exemplis tum verbis invitarent (extra hunc populum vix ullus exstitit justus), quanquam non omnes in eo justi fuere, imò verò rari justi, plerique verò omnes injusti, perversi, Dei in quem credebant exacerbatores, et justorum qui Deo placebant ipsosque ad meliora adhortabantur persecutores adeoque homicidæ. Hoc manifestum fuit in primâ familiâ Adæ, in quâ Cain occidit Abelem; in familiâ Abraham, Ismael persecutus est Isaacum; in familiâ Isaci, Esau afflixit Jacobum; in familiâ Jacobi, Josephum ceteri fratres vexarunt; denique populus ex Jacobo, allas Israele, oriundus, semper infestus fuit prophetis cæterisque viris justis, à quibus officii erga Deum et proximos juxta leges à Deo latis admoneretur, usque adeò ut etiam plerosque eorum crudeliter occiderit, donec eò ventum est, ut, dum natus esset, divinitus ipsi promissus, Salvator Christus, quem semper expectaverat ac desideraverat, illum ipsum Christum ad necem quæsierit, multis innocentibus puellis interfectis, inter quos cum non reperiretur Christi prodromus, patrem ipsius sacerdotem sacrilegè in ipsis templi penetralibus trucidavit. Ob hæc scelera cum potuisset justè Deus populum hunc auferre è medio, toleravit tamen eum semper, et penam mitioribus afflictum ad penitentiam invitavit, donec ad summum usque gradum malitiæ illius pervenisset, Christo Salvatore ejusque evangelistis morte mulctatis. Hoc scelus omnium maximum conferens justitiâ Dei cum continuâ serie similium scelerum ab ore condito admissorum ab hoc populo, neque ultra ferendum ducens, decrevit populum hunc, non quovis modo punire, quo modo antea sæpè fecerat, sed delere et exstirpare, et auferre locum ejus ac gentem, eoque rejecto ac reprobo, in ejus locum assumere, quas hæcenus præ illo vilipenderat et deseruerat, reliquas sine discrimine totius mundi gentes. Hac divina vindicta venit super Judæos quos Christus hic alloquitur, id est, super Judæos ætatis Christi et proximos illos eorum qui perrexerunt persequi et è medio auferre præcones Christi. Nam anno à morte Christi, quæ hanc interminationem mox secuta est, quadragésimo, aut, ut alii volunt, tricesimo octavo, cum *egressus in omnem terram sono apostolorum*, Evangelium inter gentes disseminatum esset, paulò post eadem Jacobi minoris fratris Christi, ab his ipsis Judæis factam ob prædicationem nominis Jesu Christi, *perdidit Deus homicidas istos, missis exercitibus suis, ducibus Tito et Vespasiano, qui templum et Jerosolymam metropolim reliquasque omnes civitates eorum, succenderunt, vastaverunt, funditus deleverunt, et peremerunt longè majorem sanguinari hujus populi partem, paucis ignominiosè dispersis, nec unquam amplius in populum unum coalituris,*

præter obdurationis et reprobationis penam, conjunctam cum invidiosâ surrogatione gentium, reliquis omnibus miseris quas passi sunt majorem. Hac porrò extirpationis pena, jam inde à mundi initio, quo cepit populus hic condi, cepta est promereri, tandemque promerita est, ab hoc populo, continuis cadibus et persecutionibus servorum Dei. Nolens enim amplius ludibrio haberi ab hoc populo Deus, sed ulcisci volens sanguinem servorum suorum omni ætate ac seculo ab eo effusum, semel eum delevit, totamque in eum iram suam effudit, spectaculo omnium severissimo atque gravissimo. Manifestum itaque fit, quomodo venerit super Judæos ætatis Christi omnis sanguis justorum effusus ab ore condito à majoribus ipsorum, præter illum quem ipsimet suis manibus effuderunt; quandoquidem in ipsos incidit excidium gentis, illatum à Deo pro omni illo injustè effuso sanguine. « Omnis enim gens vel civitas, ait auctor Operis imperfecti, non cum peccaverint, statim punit eas Deus, sed expectat pro multis generationes, et modò mandat, modò minatur, interdum ex parte castigat, ut quanto diutius eos expectaverit, tanto et Dei judicium justius sit et illorum dignior pena. Quando autem placuerit Deo perdere civitatem illam aut gentem, videtur omnium generationum præcedentium peccata reddere illis; quoniam que illæ omnes generationes merebantur, hæc sola passa est. » Hæcenus ille. Sic Amalecitarum peccatum, quo restiterant Israeli egredienti ex Ægypto, gentis excidio demum punivit Deus per Saulem regem, 1 Reg. 15, v. 2, 5, 7. Similiter, non manserant quidem impunita scelera patrum Judæorum; sed cum insignem et publicam orbi universo vindictam mererentur tam longe diturnaque impietates, visum est Deo et de presentium et de præteritorum impietatibus per Titum et Vespasianum vindictam facere, gente funditis extirpata: extirpatione enim illâ, non modo ultus est se Deus de Judæorum ejus ætatis, sed et de omnibus antè à reliquis patris flagitiis. Quærat aliquis, quid jure quæve justitiâ, ultima ætas sola passa est, quod non sola promeruerat? Dicendum etsi non solum ætas ultima promeruerat hujusmodi penam, promeruerat tamen, primò, quia majorum suorum crudelitatem imitata fuerat. *Malorum imitatio facit*, inquit Augustinus in priori expositione Psalmi 108, ut *non solum sua, sed etiam eorum quos imitati sunt, merita sortiantur*. « Quoniam, quod habet Chrysostomus in hunc locum, « qui multos propter peccata sua vexatos esse non ignorat, neque idcirco factus est « melior, sed eadem committens non curat, illorum quoque penas justè sustinebit. » Secundò, quia non tantum imitata fuerat scelera majorum suorum, verum etiam superarat et iniquiora fœdioraque quam cæteri omnes, ait Chrysostomus, *perpetrarat, nec quisquam eos à malitiâ potuit revocare, patrum crudelitatem non solum referentes, sed et vincentes*. Postremò, quia non superarat tantum impietatem patrum suorum, verum etiam consummavit et in-

pleverant, id est, ad summum usque impietatis gradum progressi fuerant, quem ultra pati non debebat longanimitas Dei, qui extremè ulcisceretur, Christo nimirum Salvatore ejusque apostolis et præconibus è medio sublatis, cujus solus peccati enormitas meruit penam æquivalentem penis quas promeruerant unquam simul omnes alii homicidæ justorum. Promeruerat itaque ultima ætas extirpationis penam quam passa est; promeruerant autem etiam superiores ætates simul omnes, et passæ sunt, non in seipsis, sed in ultimâ; passæ, inquam, sunt quia posteritas earum deleta est et respublica radicibus extirpata in quâ illæ hæcenus vivebant et florebat; quemadmodum è diverso Abraham acceperat promissam terram, non in se, sed in semine suo. Potuerunt porrò plura peccatorum genera concurrere, quibus Judæus populus excidium promeruerit; sed videmus præcipuum peccatum fuisse, homicidia continua eorum à quibus pietatem docti fuerant, maxime autem Christi.

ITA, profectò, certè, pro quo *Matthæus amen*; vehementer affirmantis est.

REQUIRETA, omnis ille sanguis.

VERS. 52. — VE VOBIS, scilicet dixit et hoc, inter cætera hujusmodi, Sapientia Dei.

TULISTIS. Hoc Græci interpretantur, sustulistis, abscondistis, obscurastis, ita ut clavi è medio quasi sublata, maneat clausa janua; sic Euthymius, Theophylactus, et Cyrillus in Catenâ citatus.

CLAVEM SCIENTIÆ, clavem quæ præbet scientiam seu cognitionem, scilicet rerum ad salutem scitu necessariam, quæ quidem solæ dignæ sunt quæ scientur. Hæc clavis est Scriptura særa, docens quæ credenda sint ut salvus fias: est autem clavis regni cælorum, docens enim quæ credenda de Christo cæterisque divinis mysteriis sint, aperit regnum cælorum, ita ut fide conceptâ liceat introire. Hanc clavam legisperiti, adversus professionem suam (ipsorum enim erat Scripturam sacram populo enarrare) sustulerant, ita ut vix ullus maneret illius usus. Vel enim omnino non explicabant populo Scripturam sacram, sed in doctrinis mandatisque hominum, in traditionibus et constitutionibus majorum, parum aut nihil ad veram pietatem facientibus, explicandis, toti erant; vel in illis sacræ Scripturæ rebus immorabantur, quæ minus necessariae erant; ut in observatione nudarum caeremoniarum, sine explicatione significationum, nec alios quidquam præter hoc solum scire permittebant. Nam quæ de Christo, de ejus virtute et efficientiâ, de fide et penitentia, et cæteris quæ ducant ad regnum cælorum, in Scripturis exstant, quæ ut maxima in primis tractari docerique oportebat, præteribant omnia: et ne provocati quidem sæpius à Christo ad harum rerum tractationem et Scripturarum de se perscrutationem,

VERS. 53. — CUPERINT PHARISÆI ET LEGISPERRI, offensi tantè reprehendendi libertate, qua testinatio sanctitatis Phariseorum, et auctoritas doctrinæ scri-

bis attendebant, neque alios de his instruebant vel instrui patiebantur à Christo aut quovis alio, non permittebant ut quisquam de Scripturis ageret aut diceret quidquam, nisi se consultis et ex suarum interpretationum præscripto: quinimò perversè interpretatione corrumpebant manifestas de adventu Christi jam præsentis prophetias. His itaque modis sustulerant illi fraudulenterque suppresserant doctam illam clavam, à Spiritu sancto donatam Israeli ad aperiendum regnum cælorum. Hanc Christus restituere conabatur, eaque aperire Israelitis regnum cælorum: verum quantum Christus aperiebat, tantum illi simul et Pharisei, claudubant regnum cælorum ante homines, modis omnibus prohibentes et agentes, ne quis Christo crederet, id quod ipsis ulterius exprobratur *Matth. 23, v. 15*. Hic enim reprehenduntur, quòd sublata clavi non aperirent aut sinerent aperiri regnum cælorum; illic, quòd etiam apertum jam regnum cælorum, clavi à Christo restituta, clauderent in ora hominum.

ISTI NON INTROISTIS, nec introitis, scilicet in regnum cælorum, quippe qui clavi, quæ vobis ad manum est, uti non vultis; nam Scripturas non scrutamini, neque Mosi magis quam mihi creditis.

Et, quòd pejus prorsusque contrarium vestræ professioni est, EOS QUI INTROIBANT VEL INTROENT; græcè, *introeuntis*; qui parati sunt introire, aperto à me regno cælorum eâ quam restitui clavi, qui parati sunt in me credere et Ecclesie meæ inseri, persnari prædicatione meâ, et propositis à me Scripturis sacris.

PROHIBISTIS, ac prohibetis, scilicet introire, in me credere et Ecclesie meæ adjungi; prohibetis, inquam, perversis Scripturæ sacræ interpretationibus, blasphemis doctrinæ operumque meorum, minis intentatis, et aliis omnibus quibus potestis modis: nam et jandudum conspiraverant, ut si quis eum confiteretur Christum, extra synagogam fieret, *Joan. 9, v. 22*. Est hæc duplex iniquitas, nec facile alia gravior, similis satanice invidiæ, malefacere et alios prohibere benefacere: quam proinde gravissima manet vindicta Dei ex hæc Christi doctrinâ: « Hi sunt, ait Chrysostomus, quos pestes transferendo appellamus, qui ad corrumpeudos alios studiosè vigilantes, veris doctoribus ex diametro sunt oppositi. Si enim doctoris est errantes revocare: qui ad salutem tendentes in errorem reducit, is perditus omnino atque pestifer est. »

VERS. 55. — HÆC, subamara quidem, sed salutifera.

DICERET, dixisset, libertate divinam præ se ferente auctoritatem.

CUPERUNT. Et si vindictæ ac mortis ejus cupidissimi, non sunt tamen ausi comprehendere, tum ob timorem populi, tum quòd deesset ipsis iusta quam præciperet possent causa.

PHARISÆI ET LEGISPERRI, offensi libertate reprobiorum elevabantur, GRAVITER INSISTERE, id est, vehementer instando eum urgere; ET OS EJUS OPPRIMERE, id est, loquentem reprimere, DE MULTIS, quæ dixerat;

hendentis; illi quod sanctitatis suae aestimationem minui, hi quod doctrinae suae auctoritatem elevari, illa Jesu oratione metuerent.

GRAVITER, vehementer, INSISTERE, urgere, comprimere, constringere. Latinus interpres cum plebis codicibus legisse videtur *évêlêv*, imminere, instare, molesti esse: utrumque eodem recidit.

OS EJUS OPPRIMERE. Alii vertunt ab ore interrogare eum, alii, *allicere eum ad loquendam*, alii *captiosè eum interrogare*; Euthymius: «Significat, » inquit, «extemporales et non consideratas responsiones dolosorum (interrogationum expetere.) Theophylactus: «Frequenter interrogare et perplexum facere: id quod fieri solet, quando plures interrogant unum de aliis (atque aliis argumentis, ita ut perplexus reddatur nec possit respondere.) Huic suffragatur id quod sequitur de multis (quod praecedentibus aptius jungitur quam sequentibus verbis), quod est, propositis multis varisque questionibus et objectionibus. Quare rectè Latinus interpres vertit, *os ejus opprimere*, quod non est, os occludere aut obturare, sed os ejus obruere, non ut taceret, sed ut coactus ad multa simul respondere, et proinde perplexus redditus atque hasitandus, alicubi laboretur et efflueret quod reprehensionem mereretur. Quin etiam rectè Arias Montanus, *os ejus opprimere de multis*, exponit verba ejus arguere, verba oris ejus, quibus in ipsos invectus fuerat, recludere, multis inde deductis consequentis, quas si admisisset, reprehensionem accusationemque fuisset obnoxius. Verbi gratia, unus exclamabat: Qui damnas lotiones praescriptas traditionibus seniorum, eadem ratione damnas lotiones lege praescriptas, et munditiam, quam Deus testatus est sibi gratam, nihil facis. Alter: Qui reprobas exactam legis observationem, qualis est Phariseorum in solvendis decimis, consequenter et legem reprobas: nam si illa sancta, quod servatur exactius, eò melius agitur. Tertius: Si negas Phariseis et scribis primas cathedras in synagoga multas scilicet ex eis quasi consequentià captiosè interrogando, ut perplexus fieret, nec ad tot hinc inde interrogata respondere posset; vel etiam multa simul obijciedo, ut tot argumentis pulsatus aliquid minus considerate responderet, nimirum ut sequitur.

VERS. 54. — INSIDIANTES EI, ET QUERENTES ALIQUID CAPERE DE ORE EJUS; quem tot interrogacionibus et objectionibus vellitatum, minus putabant fore occu-

CAPUT XII.

1. Multis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cepit dicere ad discipulos suos: Attendite à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis.

2. Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur.

3. Quoniam quae in tenebris dixistis, in lumine dicentur; et quod in aërem locuti estis in cubiculis, predicabitur in tectis.

4. Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini

gogis, pervertis igitur honorum et dignitatum rationes, nullosque vis esse magistros, sed omnes aequales. Alii denique alia objectabant, sed dolosè interrogabant. Haec autem ad mensam Pharisei illius, de quo supra, v. 57, acutissime videntur: nam post ea quae Matthaeus narrat similia cap. 23, nihil obijcerunt aut quaesierunt scribe vel Pharisei, quibus paulò antè os fuerat obturatum, Matth. 22, v. 46.

VERS. 54. — INSIDIANTES EI, reddentes malum pro bono. Pestilentes homines, nihil aequè oderunt ac salutare increpationes.

ET, pro id est, QUERENTES, conantes, ALIQUID; singula ejus verba studiosè dolosèque observant.

CAPERE, venari, captantes ex ore ejus, vel extortum errorem, vel verbum subitum aut ambiguum, quod in malam partem verti posset: objectionum et questionum perplexarum aucupis insidias ei strebant, ut si quid contra Deum, legem aut Casarem protulisse videretur, nocerent ei et crearent periculum, accusantes apud Synedrium aut praesidem, tanquam zelo justitiae moti, non odii aut vindictae privatae. Putabant, inquit Euthymius, repente et de improvviso in errorem omnino illum inducere: «verum sapientissimè dissolvebat omnia, facilèque respondebat.» Itaque repèsa hi ostenderunt, quam vera essent ea de quibus Jesus ipso increpaverat, crimina, dum non tantum non correcti sunt increpatione, verum etiam peiores redditi, criminibus criminum cumularent: nempe, ut solent obdurati corde, quò magis reprehenduntur et ad salutem vocantur, hoc longius à salute recedunt. Accidit ipsis illud Jeremiae cap. 5, v. 5: *Percussisti eos, et non doluerunt: attrivisti eos, et renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, et noluerunt reverti.* Sed quare incorrigibiles increpavit? ut si non ipsis prodesset correptio, saltem populus sibi ab ipsis caveret, ut hominibus impiis et adversariis fidei in Christum.

latum et cautum ad respondendum, sicut hominibus contingere solet discursu et collatione, ideòque et tempore indigentibus, quorum non indiget scientia beatorum. Notat autem August., quamvis Matth. et Lucas eadem Christi verba narrare videantur, diversis tamen temporibus esse dicta, quia Lucas ea narrare videtur dicta in domo Pharisei, antequam venisset Jerosolymam, Matthaeus verò Jerosolymis.

CHAPITRE XII.

1. Cependant une grande multitude de peuple s'étant assemblée autour de Jésus, en sorte qu'ils marchaient les uns sur les autres, il commença à dire à ses disciples: Gardez-vous du levain des Pharisiens, qui est l'hypocrisie.

2. Car il n'y a rien de caché qui ne doive être découvert, ni rien de secret qui ne doive être connu.

3. Car ce que vous aurez dit dans les ténébres, se publiera dans la lumière; et ce que vous aurez dit à l'oreille dans une chambre, sera prêché sur les toits.

4. Je vous le dis donc à vous qui êtes mes amis :

ab his qui occidunt corpus, et post haec non habent amplius quid faciant.

5. Ostendam autem vobis quem timeatis : timeate eum qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timeate.

6. Nomen quoniam passeris vaneunt dipondio? et unus ex illis non est in oblivione coram Deo.

7. Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere : multis passeribus pluris estis vos.

8. Dico autem vobis : Omnis quicumque confessus fuerit me coram hominibus, et Filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei.

9. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei.

10. Et omnis qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi; ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur.

11. Cum autem inducent vos in synagogas, et ad magistratus et potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis :

12. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.

13. At autem ei quidam de turbis : Magister, dic fratri meo ut dividat tecum haereditatem.

14. At ille dixit illi : Homo, quis me constituit iudicem aut divisorem super vos ?

15. Dixitque ad illos : Videte, et cavete ab omni avaritia : quia non in abundantia cuiusquam vita ejus est ex his quae possidet.

16. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens : Hominis cuiusdam indigentibus fructus ager attulit :

17. Et cogitabat intra se dicens : Quid faciam ? quia non habeo quò congregem fructus meos.

18. Et dixit : Hoc faciam : Destruam horrea mea, et majora faciam : et illuc congregabo omnia quae nata sunt mihi, et bona mea.

19. Et dicam animae meae : Anima, habes multa bona posita in annos plurimos : requiesce, comede, bibe, epulare.

20. Dixit autem illi Deus : Stulte, hac nocte animam tuam repetat à te : quae autem parasti, cuius erunt ?

21. Sic est qui sibi thesaurizat, et non est in Deum dives.

22. Dixitque ad discipulos suos : Ideò dico vobis : Nolite solliciti esse animae vestrae quid manducetis, neque corpori quid induamini.

23. Anima plus est quam esca, et corpus plus quam vestimentum.

24. Considerate corvos, quia non seminant, neque metunt, quibus non est cellarium, neque horreum, et Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis ?

25. Quis autem vestrum cogitando potest adjicere ad staturam suam cubitum unum ?

26. Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de ceteris solliciti estis ?

ne craignez point ceux qui tuent le corps, et qui après cela n'ont rien à vous faire davantage.

5. Mais je vais vous apprendre qui vous devez craindre : Craignez celui qui, après avoir ôté la vie, a encore le pouvoir de jeter dans l'enfer. Oui, je vous le dis, craignez celui-là.

6. N'est-il pas vrai que cinq passereaux se donnent pour deux oboles ? et néanmoins il n'y en a pas un seul qui soit en oubli devant Dieu.

7. Les cheveux même de votre tête sont tous comptés. Ne craignez donc point : vous valez beaucoup mieux qu'une infinité d'oiseaux.

8. Je vous déclare que quiconque me confessera devant les hommes, le Fils de l'homme le reconnaîtra aussi devant les anges de Dieu.

9. Mais si quelqu'un me renonce devant les hommes, je le renonceraï aussi devant les anges de Dieu.

10. Si quelqu'un parle contre le Fils de l'homme, son péché lui sera remis ; mais si quelqu'un blasphème contre le Saint-Esprit, il ne lui sera point remis.

11. Lorsqu'on vous mènera dans les synagogues, ou devant les magistrats, et devant les puissances, ne vous mettez point en peine comment vous répondrez, ni de ce que vous leur direz ;

12. Car le Saint-Esprit vous enseignera à cette heure-là même ce qu'il faudra que vous disiez.

13. Alors un homme lui dit du milieu de la foule : Maître, dites à mon frère qu'il partage avec moi notre succession.

14. Mais Jésus lui dit : Mon ami, qu'as-tu établi pour vous juger, ou pour faire vos partages ?

15. Puis il leur dit : Ayez soin de vous bien garder de toute avarice ; car, en quelque abondance qu'un homme soit, sa vie ne dépend point des biens qu'il possède.

16. Et il leur dit cette parabole : Il y avait un homme riche, dont les terres avaient extraordinairement rapporté ;

17. Et il s'enivreait en lui-même de ces pensées : Que ferai-je ? car je n'ai point de lieu où je puisse serrez tout ce que j'ai à recueillir.

18. Voici, dit-il, ce que je ferai : J'abattrai mes greniers, et j'en bâtirai de plus grands, et j'y amasserai toute ma récolte et tous mes biens ;

19. Et je dirai à mon âme : Mon âme, tu as beaucoup de biens en réserve pour plusieurs années ; repose-toi, mange, bois, fais bonne chère.

20. En même temps Dieu lui dit : Insensé que tu es, on va te redemander ton âme cette nuit même ; et pour qui sera ce que tu as amassé ?

21. Il en est ainsi de celui qui amasse des trésors pour lui-même et qui n'est point riche en Dieu.

22. Puis s'adressant à ses disciples, il leur dit : Ne vous mettez donc point en peine pour votre vie où vous trouverez de quoi manger, ni où vous trouverez des habits pour votre corps.

23. La vie est plus que la nourriture, et le corps plus que le vêtement.

24. Considérez les corbeaux : ils ne sèment ni ne moissonnent ; ils n'ont ni cellier ni grenier ; cependant Dieu les nourrit. Or, combien êtes-vous plus que des corbeaux ?

25. Et qui de vous peut imaginer le moyen d'ajouter à sa taille la hauteur d'une coulée ?

26. Si donc les moindres choses mêmes sont aidées de votre pouvoir, pourquoy vous inquiétez-vous des autres ?